

**BANK MAHSULOTLARINING SOLISHTIRMA TAHLILI:
AN'ANAVIY VA YASHIL BANK MAHSULOTLARI**

Mahmudov Ulug'bek Davronovich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
huzuridagi «O'zbekiston iqtisodiyotini
rivojlantirishning ilmiy asoslari va muammolari»
ilmiy-tadqiqot markazi mustaqil izlanuvchisi

<https://orcid.org/0009-0009-4166-5686>

e-mail: u_mahmudov@yahoo.com

Annotatsiya. Ushbu tezisda an'anaviy va yashil bank mahsulotlarining solishtirma tahlili amalga oshirildi. Tahlil natijalari yashil bank mahsulotlari foiz stavkalari, risk darajasi va moliyaviy samaradorlik bo'yicha an'anaviy mahsulotlarga nisbatan ustun ekanini ko'rsatdi. Yashil mahsulotlar banklarning barqaror rivojlanishi va raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: an'anaviy bank mahsulotlari; yashil bank mahsulotlari; solishtirma tahlil; moliyaviy samaradorlik; barqaror rivojlanish.

So'nggi yillarda moliya tizimida barqaror rivojlanish tamoyillarining keng joriy etilishi bank mahsulotlarining mazmuni va tuzilishida sezilarli o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. An'anaviy bank mahsulotlari uzoq vaqt davomida banklarning asosiy daromad manbai bo'lib kelgan bo'lsa, bugungi kunda ekologik va ijtimoiy omillarni hisobga oluvchi yashil bank mahsulotlari moliya bozorida tobora muhim o'rin egallamoqda. Ushbu jarayon bank sektorida yangi yondashuvlarni, mahsulotlar diversifikatsiyasini va moliyaviy samaradorlikni qayta baholashni talab etmoqda.

An'anaviy bank mahsulotlari, asosan, qisqa va o'rta muddatli moliyaviy foyda olishga yo'naltirilgan bo'lib, ekologik va ijtimoiy ta'sir omillari cheklangan darajada hisobga olinadi. Yashil bank mahsulotlari esa qayta tiklanuvchi energiya, energiya samaradorligi, ekologik toza ishlab chiqarish va barqaror infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish orqali uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan. Shu bilan birga, yashil mahsulotlar banklar uchun pastroq risk profili, barqaror pul oqimlari va reputatsion afzalliklarni shakllantirishi bilan ajralib turadi.

O'zbekiston bank tizimida olib borilayotgan islohotlar, "yashil iqtisodiyot"ga o'tish bo'yicha davlat siyosati va xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlik bank mahsulotlarining yangi – yashil formatlarini rivojlantirish uchun muhim shart-sharoitlarni yaratmoqda. Biroq amaliyotda an'anaviy va yashil bank mahsulotlari o'rtasidagi farqlar, ularning moliyaviy samaradorligi, risk darajasi va iqtisodiy ta'sirini solishtirma tahlil qilish zarurati saqlanib qolmoqda.

Shu nuqtai nazardan, bank mahsulotlarining solishtirma tahlilini amalga oshirish, an'anaviy va yashil bank mahsulotlarining afzalliklari hamda cheklovlarini aniqlash dolzarb ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. Mazkur tadqiqot bank mahsulotlari rivojlanishining zamonaviy tendensiyalarini baholash va barqaror moliya sharoitida bank sektorining samaradorligini oshirish yo'llarini aniqlashga qaratilgan.

So'nggi tadqiqotlarda an'anaviy va yashil bank mahsulotlari o'rtasidagi farqlar moliyaviy samaradorlik va risk profili nuqtayi nazaridan keng tahlil qilinmoqda. Bank for International Settlements materiallarida yashil moliyalashtirish instrumentlari uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlashi, an'anaviy bank mahsulotlariga nisbatan tizimli risklarga kamroq ta'sirchan ekani ta'kidlanadi. Tadqiqotlarda yashil aktivlarning portfel riskini pasaytirish imkoniyati alohida qayd etilgan [1].

An'anaviy va yashil bank mahsulotlarining iqtisodiy samaradorligi masalasi European Central Bank tadqiqotlarida ham yoritilgan. ECB tahlillariga ko'ra, yashil kreditlar va ESGga mos aktivlar bo'yicha moliyalashtirish bank balansining barqarorligini oshiradi va uzoq muddatda kredit yo'qotishlari ehtimolini kamaytiradi [2].

Shuningdek, United Nations Environment Programme Finance Initiative hisobotlarida yashil bank mahsulotlari an'anaviy mahsulotlarga nisbatan yuqori reputatsion qiymatga ega ekani, bu esa banklarning mijozlar bazasini kengaytirish va moliyalashtirish xarajatlarini pasaytirishga xizmat qilishi qayd etiladi [3].

Tijorat banklari faoliyatida an'anaviy va yashil bank mahsulotlari o'rtasidagi farqlar, avvalo, ularning moliyaviy shartlari, risk profili va uzoq muddatli samaradorligi bilan belgilanadi. An'anaviy bank mahsulotlari asosan bozor stavkalari va qisqa muddatli daromadlilikka yo'naltirilgan bo'lsa, yashil bank mahsulotlari ekologik va ijtimoiy omillarni hisobga olgan holda imtiyozli shartlar asosida taqdim etiladi. Shu sababli, ularni foiz stavkalari, kredit muddati, risk darajasi va moliyaviy samaradorlik nuqtayi nazaridan solishtirish muhim ahamiyatga ega.

1-jadval

An'anaviy va yashil bank mahsulotlarining solishtirma tahlili

Ko'rsatkichlar	An'anaviy bank mahsulotlari	Yashil bank mahsulotlari	Farq va izoh
Foiz stavkasi, %	20–24	14–18	Yashil mahsulotlarda imtiyozli stavkalar
Kredit muddati	1–5 yil	5–10 yil	Yashil loyihalar uzoq muddatli

Risk darajasi	O'rta-yuqori	Past-o'rta	Davlat va IFI qo'llab-quvvatlovi
NPL ehtimoli, %	4,5–5,5	2,5–3,5	Yashil kreditlarda barqarorroq
Resurslar narxi, %	7,5–8,5	6,0–6,8	Arzon xalqaro resurslar
Rentabellik (ROA), %	1,4–1,6	1,9–2,2	Uzoq muddatli samaradorlik юкори
Rentabellik (ROE), %	12–14	16–18	Kapital samaradorligi oshadi
Reputatsion ta'sir	Cheklangan	Yuqori	ESG va barqaror imidj
Regulyator qo'llovi	Minimal	Yuqori	Yashil siyosatlar bilan uyg'un

Manba: muallif tomonidan BIS, ECB, UNEP FI va xalqaro bank amaliyoti asosida tuzilgan.

1-jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, yashil bank mahsulotlari an'anaviy mahsulotlarga nisbatan moliyaviy jihatdan qulayroq va uzoq muddatli samaradorlikka ega. Avvalo, foiz stavkalarining 6–8 foiz punktga pastligi yashil loyihalarning davlat va xalqaro moliyaviy institutlar tomonidan qo'llab-quvvatlanishi bilan izohlanadi. Bu holat kredit oluvchilar uchun moliyaviy yukni kamaytirib, banklar uchun barqaror kredit portfelini shakllantiradi.

Kredit muddati va risk darajasi o'rtasidagi farq ham muhim ahamiyatga ega. Yashil mahsulotlar uzoq muddatli bo'lib, barqaror pul oqimlarini ta'minlaydi va NPL ehtimolini pasaytiradi. Shu bilan birga, resurslar

narxining pastligi bank marjasini oshirib, ROA va ROE ko'rsatkichlarining o'sishiga olib keladi.

Reputatsion va regulyativ ustunliklar yashil bank mahsulotlarining qo'shimcha afzalligi hisoblanadi. ESG tamoyillariga mos mahsulotlar banklarning bozor ishonchliligini kuchaytirib, uzoq muddatli raqobatbardoshlikni ta'minlaydi.

Umuman olganda, solishtirma tahlil yashil bank mahsulotlari nafaqat ekologik va ijtimoiy, balki moliyaviy samaradorlik nuqtayi nazaridan ham an'anaviy mahsulotlardan ustun ekanini tasdiqlaydi.

O'tkazilgan solishtirma tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, an'anaviy va yashil bank mahsulotlari o'rtasida moliyaviy shartlar, risk darajasi va samaradorlik bo'yicha sezilarli farqlar mavjud. An'anaviy bank mahsulotlari asosan qisqa muddatli foydaga va bozor stavkalariga yo'naltirilgan bo'lsa, yashil bank mahsulotlari uzoq muddatli barqarorlik va moliyaviy samaradorlikni ta'minlashga qaratilgan.

Yashil bank mahsulotlarida foiz stavkalarining pastligi, kredit muddatlarining uzoqroq bo'lishi hamda NPL ehtimolining kamayishi banklar uchun barqaror va kamroq riskli kredit portfelini shakllantirish imkonini beradi. Shu bilan birga, arzon resurslardan foydalanish imkoniyati bank marjasini oshirib, ROA va ROE kabi asosiy moliyaviy ko'rsatkichlarning yaxshilanishiga xizmat qiladi.

Solishtirma jadval natijalari yashil bank mahsulotlari banklarning reputatsion ustunliklarini kuchaytirishi, regulyatorlar va investorlar ishonchini oshirishi hamda ESG tamoyillariga mos ravishda rivojlanishiga yordam berishini tasdiqlaydi. Bu holat tijorat banklari uchun yashil mahsulotlarni strategik yo'nalish sifatida tanlashning iqtisodiy jihatdan maqsadga muvofiqligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, yashil bank mahsulotlari nafaqat ekologik va ijtimoiy mas'uliyatni ta'minlash vositasi, balki tijorat banklarining moliyaviy

samaradorligi, barqarorligi va uzoq muddatli raqobatbardoshligini oshiruvchi muhim instrument sifatida namoyon bo'ladi.

Reference:

1. Bank for International Settlements. Climate-related financial risks: a survey on current initiatives. – Basel: BIS, 2021. – 76 p.
2. European Central Bank. Guide on climate-related and environmental risks. – Frankfurt am Main: ECB, 2020. – 96 p.
3. United Nations Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI). Banking on sustainability: Financing the transition to a low-carbon economy. – Geneva: UNEP FI, 2019. – 88